

SLOVENSKO PROSVETNO LISTOPISLO

Glavni urednik: Profesor Valentin Konček.

Slovensko novine pridejo vsak teden na svetlo: cena za četrtinko leta 30 kr.; po pošti 1 pol. sr
Za plačilo se tudi označila razglasiša.

Tedaj II.

V Celju 10. Listopada 1910.

Let 45.

Šiga baron Herbersteina.

(Dolga.)

Pervo važno opravilo Herbersteina (Dolga) je bilo njegovo poslanstvo k Kristjani lutinu, danskemu kralju, kateri je s svoje soproge Izabele, vaukinjo cesarja Maksimiliana I. gerda ravnal.

Komaj se je nazaj vrnil, so ga še tisto leto (1516) k moskovitarskemu cesarju poslali: „iz uzroka, ker so takodne kraljevstva: ogerško, češko, bovrnsko in dalnasko sime, ker v zahodu cesarjev vauk Dragutin čez šest in dvajset kraljestvo mirno kraljuje, ker sta portugalski in angleški kralj mirna duha, ker v severnih dozelah Kristjan dansko, švedsko in norveško kraljestvo po volji bersda, in ker se celo nemirni Brnaco in linike vauknjivi Labi v mira živé: nej veliki car Vasilij Ivanovič zvoljo Bogu in svote device in v east nemskims cesarju divji vopki z Jagelovidina Poljskim koj konec stori, kateri so objubili, cesarski rodelovi njenih pravic na Ogeriskim se dalje kratiti, da se vsavoljno kersanstvo mira ovezati“. Kako težavno je bilo to poslanstvo tudi ču, kakosne lastnosti da je mogel poslane v isto kraje imeti, in kako sreben je bil me Herberstein v tem oazra, nej se blagovoljni bravec iz sledočih porek iz A delungo vih pisem priprita.

„Češce umrež je izvolil začetnikna v to opravilo ljubljanskiga škofa Kristofa Ravbarja in njemu je bil Herberstein zavolju oprave reči pridna. Ker se je pa škof preveč mudil, se na to pot unpraviti, je cesar povereno naredil, pripravljeno opravilo Herbersteina izročil, kateri je bil tudi 11. Grudna 1516 na Poljsko in Rusovsko poslan“.

„Pot na Rusovsko je maršar, kakor Adolung pravi, štiri čes potovo množo ali recnikali ali domišljevnisti tevar imat. Resničniti, zavolje velike daljave, zavoljo nevarnosti potokolovne reke, ktera je bila tisti čas nesvarna, štiri na Herbersteina še več v osorna podolnje, ktere sama veli družab evropskih labi v velikosti gredole, y slobni steno in v nevarnosti cesté, kate-

rem se je tisti čas, še dolga in ljuta vojaka pridružila; v zamicevanju, ktere so mogli takrat ptujci navadno od Rusov terpeti, in težkosti, se razkomaiga pokazati. Kar niso domišljevane napoja ovezali, so mnahkije znanositi in nesepametne misli tej poti v okom hudile. Zakaj dežele, ktere prehoditi je bilo treba, posebno severni moskovitarski kraji so bili nepodučenima Jugo - Evropejcu strasni in grozni spominji blitov in Jarmanov, ljutih med ledam in v noči živčih narodov. Vsako potovanje v Alonzoze so je moglo tadaj prederzno zleti, in kadar se je tega potovanja oti, je značil, da je veliki nevarnosti odšel.

Koliko lastnost bi bil mogel tadaj moč imeti, kateri bi bil v tej snoti znani celoti, ktera se je od družih dozel v čega in navadah tako ale raznoloca, svoji oziro čitane je in svojima poslanstvu napredok pridobiti in vse to lasnosti najdemo redko pa po drugi združene v auasim Herbersteina. „Kakosnita, prijetaa postava, obliče vse miru in in castotivo, vednositi vsake kate, kate je pri diplomata tiste dobe pod slobodnaja usoto; osnakeže, ki je bila v dvarnia Poljone in v dravzoah njednih volé stanoj, je popotvanja in skušajna dozorjenje in vevitca vsa redkita prenositi se zavoljo slovenskiga jezika! Ali bi bil mogel cesar Maksimilian bolj grednega moza izvoliti“.

Naslednja tega poslanstva au Herberstein ni mogel dozeči, ker poljska vojaka med časna njegoviga popotovanja bi bila nehali. Pa vander je, dokler je v Lonskovi živél, evropizano in mila kaja ravnel. Pri vseh vesednih in obedih je bil priljagan, in ko je nazaj v svoje domotian se vrnil, so ga po šega stignu čest v ocaziji in kate odobravani — „Naslednje parve put v Ruso, na ktera se je Herbersteina proti kate leca 1517 posli in ktera je se le nesca Mava 1518 končil, opomni v svote opravilo. Kar on zna v poté se pot potovi, miše vedel imati dozi in kvalitv razvoljiga dudarar, posebno pa moze in zate, ktere ga nasejajo in vevitca imat“.

Poslednje je bil Herbersteina poslanstvo cesarja Maksimiliana, kateri je

Gilbar je tes zvolen od vsakega neobrane skupščin; pa ti skupščin je bila vsotni lauski Stajarski deželni zbor, in imamo tega zbora se je odbor izvolil; torej mora tudi vsakemu lauski zboru vsotni zbor je bil po sklenit lauski zbor — Četel lauski zbor je v g. 81. odločilno sklenil: „Stajarska dežela se bo zastran v tri kroge razdelila; ja neer v gornjo, srednjo in spodnjo Stajarsko. — K spodnjim Stajarskim sliši narava tega dela Grasekega in Mariborskega kroga, v kteremu Slovenci prebivajo, tud ves dosadašnji Celjski krog“ — Tako je bil zbor Stajarske dežele razdelil, da bise Slovencev enakopravnost pripravila. Visoko ministerstvo je ta paragraf popolnoma potrdilo; zanj pa odbor ministerstvo prosil, da bi ne bilo na Stajarskim krozinih vlad, ter reče da bi ta zavolj preprirov nevarno bile.

Ta prošnja se nam ne zdi samo čudna, ampak mi moramo naravno reči, da do te prošnje odbor nobene oblasti ni imel, in seer in sledečega vzroka: Če in odbor, izvolen od lauskega zbora, pravico ima deželo zagovarjati, tedaj mora tud sklepe lauskega zbora spoštovati, in se po njih ravnati; zato ker on zbor namestuje. — Lauski zbor je pa sklenil v 17. g.: „Ako se stori po nekakni zbornemu sklepu naklep zastran prearedbe deželne vstave, tedaj se bo črez ta naklep se le v prihodnem zboru oglašati. Sklep zastran prearedbe deželne vstave le tedaj velja, kadar dve tretjinki (50) vsih 80 poslancev v njega dovolijo.“ — Po istem paragrafu ta začasni odbor nobene oblasti ni imel, imenovano prošnjo v istem deželi na ministerstvo poslati.

Ako nam bo pa kdo oporekel, da sklepi lauskega zbora ne veljajo, tedaj rečemo, da tud začasni odbor nič ne velja, ker se je ja tud po sklepu lauskega zbora izvolil. Potemtakim je začasni odbor nam potrdil ravno tisti paragraf, kter je nam Slovencev narodnost varoval, in kterga je visoko ministerstvo potrdilo bilo skoz to, da je Stajarsko deželo tud v tri kroge razdelilo. —

Vi bote vprašali, kako da ne je skleniti moglo, tako prošnjo na ministerstvo poslati? — Veliko vam vam povedati, da odločena iz Celjskega kroga v tej stvari nista prijelca bila. Pa unvolj tega se ni treba presvajati, vahnaj mi sone prepričani, da ne bodo visoko ministerstvo na nas Slovence pozabili.

Starost in varnost slovenske mladosti

(Daže in hovec slova.)

Starši in varni ljudje slovenski učenci spriče v mater. jeziku pridobivajo, in na prejembo v gimnazij potrebni znanstev in umetnost poznani pri delanju naučevj znanstev in deželnih del, ki slovenski jeziku skoz ne omeni, čie glasili ne sme? In ako je

potrebno, ali ni bo učinkovito po vsaki — in ves svet pred vsim se mora pričakovati in terjati, — avroje dolžnost skrbeti, kir pozna podatek v nar. ved. mestih in deželah, ki slovenski in terjano ljudje znanstvo v mater. jeziku, in čie nje posebno spričevanje napravili? Kako bo slovenski učenci, kir se zdaj od svojega mater. jezika je oddaljili? Ali clo ali skilali, pri tem spričevanju? Prejemanj v gimnazij se mu bo nauči zavolj poznanjavanja predizobraženosti odreči!

Torej naravo spremišite, in visokite si to, starši in varni slovenske mladosti, kir ste pred bogom in svotom deželi svoja znanstev in rejenem prihajate, kar se do, sredno oskerbeti! Zavolj poznanjavanja predizobraženosti se vaši sinovi in rejenci v latinske šole prejeti ne morejo in ne smejo. Ne pustite se zmotiti skoz lepe besede, votle predkazanja in layane polškodovnoje; terdno se postavte skozito, da ne bodo vaši sinovi in rejenci škodo terjali! Ako se vaša prejemba v gimnazij odreče po postavi, se izmotani vaši težko zasluženi krajcorji, preč se vaše upanja, ubita je skoz vaših sinov in rejencov!

Starši in rejenci slovenske mladosti, prosite in terjate tedaj, da vaše mladost v materinskim, t. j. slovenskim jeziku dostane učijo: skilite, da poroje visociga c. k. celjniga ministerstva 2. km. 1843 Slov. 333, se na tanjko in bolje izpolnjeje le deželni, unareč: „V ljaskih šolah, k kterim se takaj nar. spolniši šole s tresi hudi pogotovitih vrod, štejejo, mora podatek v prihajati v materinskim jeziku dajati.“

Tako bote svojim sinovom in rejencem prihodnost osmilili, poznanstvo se v prvi v mater. jeziku, po temu tud v oskerbeti in v drugih jezikih izobraževanje, in tako si po znanstvu vodih jezikov v nastojateljstvu osvarstvo, kter bo po ukazu nastojateljstva slovenski jezik v šolah in uradnih veljavljaj, skozito pridobit oskerbeti. Če vam bote po teme v izobraženju, poroje in čie celjniga valniga uredba veljavljaj, in ga stare, tega pomena gotovo odlas skilite otoli, da nar. bolj oskerbeti in skiliti v javno vli sinov svojega mater. jezika ne hudi ne piziti ne nauje, in se v tola svoj mater. skiltegi in skiltegi oskerbeti v tola veljavljaj in piziti svet svoj mater. jeziku.

Starši in varni slovenske mladosti v serec pomišite svoje in svoji dragi otoli in čieji pomišite svojega veljavljaj, unareč: svet in skilite!

V Celovcu 18. februarja 1844.

Prijatelj Slovencev.

(Cvet)

Kako na Celjskim mladost pripraviti

Starši in varni ljudje slovenski učenci spriče v mater. jeziku pridobivajo, in na prejembo v gimnazij potrebni znanstev in umetnost poznani pri delanju naučevj znanstev in deželnih del, ki slovenski jeziku skoz ne omeni, čie glasili ne sme? In ako je

znoj. Najbolj jim dajejo tudi tobaka in pipo za tobak in pipo v jeno.

Priloga meriča s pokrovom pokrifejo, ga polijejo kralom po prsih z vinom in oljem. Potem molijo in pejejo za dušo pokojnika. Nato ga zasujejo in okoli groba svetilke svetijo.

Večji in večji jim pridejo pokojniga obiskat. Do sedmiga leta ga obiskujejo v raznih oblikih. Inkopljejo večkrat njegove lasti in jih spet zakopljejo. Vsako ljudstvo ima pri pokopavanju svojih rajskih kakšno posebno navado, ki je drugina vétni smešna, njena pa sveta. (Vedež.)

III. Na grobu matere.

(Slovenske pesni.)

Grota, srotal se zaspij;
Pelnoci mi ura lije,
Groza, strah mi je namije; —
K materi na grob bežim.

Na grobu je tma nočij,
Zvezdo gost oblak pokriva,
Sola potok oči zaliva;
Groh slišam pod seboj.

Mati! mati! kje ste vi?
Groba noč vas je požela,
V zemljo meral dom zapela!
Vaš otrok na sjem medli.

Oh! zastoj je hčere stá!
Čas ti matase meriče
Zapušena sveta kliče?
Groba ne predere jok.

Prin, materu slá meglin!
Te objeti se vzdignem,
V črno noč rako stegnem,
In objanam — krič lexén.

Krič! te lažnem, sveti krič!
Znamo je svojga očelca,
Znamo večniga življenja!
Noč duha mi ranjasač.

Na te, sveta, se oprém,
Kakeč z groba se zvešče;
Gor! naj duh zgubljenih ide;
Upljivo se gor ozrem.

Zalovila več ne bom;
Le sloz tamo groba vrata
Se odpre nana hita staza,
Večniga življenja dom.

(Vedež.)

IV. Pesnja o življenju v slovenskem kmetijskem oboru o čilveni pétni.

(Dolje besec sledi.)

Čilvena pétna Boga v dvojem ozire žetit, ne samo po poji, temoč tudi po moštvi, ko je žnje viračom; ona ne ustavlja samo tucholjih metajev pri bolji sluti, kakor je viračaja, dremaja, pomenkovanje, ina še veliko drugo, napak in siločastine, stalištevna, seglamo vjadinjene tudi za sveta svetle mládnega kmetia, in za vse svetle svetl vrstnajo in svetlega ljudstva v sudi trave, k položnadi giblje in k

skorému lofenju v cirku močno pabuja. Naj večje ugođe iz tega pak si ušivje čevnikar ali orglar; jemu ni treba, se napijati, temoč le v sklad zaigrati, ino vsa v cirku zbrana množica je kmeti, kakor bi trauš, v jednoglasecu spévu jednako vojaki na velitejfovo besedo. Ako mu belezen ali kako druge oluščino branjo, na čevnik ali orgle igrati, se boja sláha z dobro naučeno narudno pesenjo ino brez čevnika leško napravila. Jaz skorému narodnemu spevanju v cirku ne morem hvale darovati, ino ni je tukaj tudi ne treba. Ali iz svoje vnanje izkušnje presvedočen izgovadam, da se skorému cirkuvo popjevanje le združenim močim čistitega duhovenstva in učiteljstva vvesti dá, ako se ljudstvo večkrat javno opomina ino poučaja, ino se mládek v nedeljski učivnici od učitelja cirkuvo potje oči. Da se pak cirkuvenmu, narodnemu petju primerna slast ino značnisa daja, se jega napredovanje pospeča ino se vedna jednako astrani, ktera bi je gotovo usopila ino zadnjé celo usarila, je treba, cirkuve pesni iz večih, različnih krajev zbirati, bolj z vedenjem predstavitelnega duhovenstva iziskati ino je tedaj vpotrebijati.

Vsnakega pojedinaega učitelja bi to le nabiranje težko stalo, ali pak združenim močim večih učiteljov bi se bez velike trate časa ino penex po godi godila, zato: Dopolnjenji gospodje sodrugovi (souditelji)! podajmo si v tej zadevi prijateljski, jeden drugemu roko, pristanoz nehišeno k svojim čistim gospodom, župnik predstojnikom, kteri nam bodo to položno zadevo svetom ino delom gotovo legotili, drugače pak pročel se vsim opušlimi nepoštnim, nateknostjo, obolostjo ino skoposjo s posramim! Ako vsa to negodo za vsepar od sebe pahucemo, bo nam ljubi Bog k našim položnim opravilom svojega svetega blagoslova obilno pritekati dal, in v velikim štiti se zato v obščene učiteljske zborni stajamo, ktere dal se nam naj ljepša priklja pomaže, se v popolni cirkuvi petvi svobodo vaditi in uriti.

Prosím tedaj vse čistie go. domovlje in učitelje za kakoršnje loči stare ino nove cirkuve pesme, da si je jeden drugemu razposljemo ino je svojo misleno mládek učimo. Tede pristojne družbene pesmi za dobro voljo bi nam ob dobah brez druge zadeve stegotile ugodaž obščne dobri; zato nam ina čelo za takove po škrti bodi.

Zdaj pak ljubi moj sodrugovi! nikar da si gor ne stáha, da se z tem nočem v sluzi vstati — Bog obdri tega! samo polna zamern ne je k temu nekiva pripravila, vsaj nade res težko čakan, ino če se začnejo godbno volévo zborni ino kiterim drugemu prikladnejega učitelje predložiti.

Ljubi beseda! da bi te samo beseda ne ostala, kakor se med Slovenci oji vidi goditi — kaj bi pak dovek v čilni pahuceni učiteljev rekel, ker če tudi v svoj kmeti Slovencim položnikom v cirku le praznimo Nenake pesni večje ino kmeti! Tudi bi bilo, jih imena na svete po-

tegnosti ino javna chariti, ako jim zadoto predložitstvo tega opušnega ravnanja urodno ne ustavi.

Časov.

Žiga karca Herbersteina.

(Od P. Steinskiga. *)

Poslovna življenja tistih nepopolnivihih moči, kateri so se gordečo prizadevali, naš slovenski jezik osliniti, in kateri so si pri naših sorodnih ljudstvih slavno ime pridobili, naslednje posebne čitkuje, ker nas prijetno pripravijo, da se si ti rodki medse ravno a neobčutljiva svojega materajna jezika spoštovanje in slavo pridobili, in tako stanovito spominj v svojih naroča postavili.

Narbolj živ bogat nam da v tem posebno Žiga karca Herbersteina, kteriga a posebno svojega rojaka imenujemo.

Kako vnaču nam mora biti spominj tega izvrstnega pisarnoveca in diplomata, kateri je šestdeset let svojiga neodtujljiva življenja neprenehana deržavi tako stanovito, zvesto in posebno služil, da bi bilo že to znano dovolj, njegovo ime v letopisih avstrijskiga cesarstva nesmerjoče storiti, kteriga Rusija med svoje klasike šteje, in kteriga Ogrska in Poljska dečila svojiga zgodovinarja in zemljopisca imenuje o. Kako neskončno delavnost na borisu, v pisarnici, kakor v učivalni nam kaže življenje tega imenitnega, od posebnih zaslug včenjega in od posebne sreče občarovaniga moža. Kako demoročno spoštovanje mora v nas izreka našiga rojaka sbruditi, da se ima svojim materajne jeziku, kteriga v svojih delih tolikrat opominj, za toliko zahvaliti.

Življenje tega moža je bilo že mnogokrat popisano; priprave za njegov življenjepis najdemo v njegovih listinah in vptujih pismih od njegoviga javniga in privatniga življenja, v latinških, nemških, rusovskih, čeških in latinskih spisih zastran njegovih prizadev in javnost kot vojak, diplomat in učen, kteri so doloma v njegovim večim svazu od rusovske dežele ta in tam raztreseni, deloma pa in posebno iz nekterih pisem vzeti, v kterih je on sam slobodno poglavitno dobo svojiga življenja zapisal. Če prav Denis roče: Ni bil kamalo kak človek pri živu života tako mnogotero v pisnih slavljen, kakor Žiga Herberstein, še vunder nimanse občujna pregleda njegovih vplivnih djani, dovereniga in popolniga posila njegoviga za znanje ljudstov in dežel kakor tudi za znanje ljudi silno važnih pisem. Žiga Herberstein se ni nikdar, se clo v svoji demorini sobeniga moči nebel, ni bil njegoviga življenja občujna popisal. — Nar občujni povesti za popis njegoviga življenja, na čimžigj samo a posebno ozoran na njegovo notranja v čitje, nasledno v Fridrich A. Gellungovim delu: „Žiga karca Herbersteina“, kteri je od tega učbeniga rusovskiga deržavniga prevodstven v spominj

našiga ročično spominj vrodiga rojaka izdelano in od učbeniga in od rusovske zgodovine in slovetvo složi slo občujniga grofa Komarncova svoje kije čitlje.

Tej nara bo pripisan, v tem listu ob kratkisa našiga izvestniga ročiča popisal, kteri gotovo cloa namavajše čitličkov valj čnov svazno. Vnač demoročno namere za tega ročiča sprava noterajniga spoznanja, kakko je svoj materaj jezik čitlje, občujno bi bilo povesti vse telavne poslanstva, zgodovanja in točke opovila njegoviga; njegoviga življenja bočeno in, kakor in spoznanja tega moža pripomorejo, blagovoljniga bravnava mnogim.

Žiga karca Herberstein je bil 22. veliciga Avgusta 1763 v Tjerskim grofo rojen, kteriga je njegov clo od cesarja Ferdinaha III. 1808. Tretej clo je bil Leonharta Herbersteina in Deklara Kreygerjeva. Patis je bil bolesna. Čitlički so ga njegovi starši svoji materi Mariji v Loreti, in njegov brat Janus so je počli a njeknis otrokam na pot. Ozdravel in vtrope so je. Potem je bil v svoji prvi mladosti v slolo svojiga rojstniga kraja in že v njegovim osmim letu so ga poslali starši v Ljublano, kjer se je, kakor A. Gellung pravi: „nemško in slovensko, ali slavensko učil, kteri posledaj jezik mu je poznajo zlo knasil, tega naroča medo intrat v tistik krajih niso zlo obratili: kakaj Herberstein pravi: Zavaljo tega so ga „windischer Kiedrolz (T)“ in „Skiaf“ začitveje imenovali.

V leta 1785 so ga v čitke na Herberkim k nekima diahtniku in materajno bolesno, k škofskisim grofo VIII. olmu Wolfnerju, in kot mladenc (1787) na Dunaj. To visoko slolo poslali, kjer se je latinškiga jezika naučil. Desiravno so ga njegovi ročični zavoljo slovensko in latinško in vgoi souznosti začitvevali in namahovali, so ga vunder slovensko in latinško slavno a močeno storilo. V leta 1790 (18 let star) Karel Kuruc postavil, vpredi Dunaj in v svojo domovino so vrnitvi je vrodovi clo in nove zgodovinarja. Ne čitje vnač občujndeno pebejaja in maniga vojaka v tistik a Dunosni, v kterih se je zlo čitje slolo je v leta 1811 v Koprniku cloa imenitnega kot prevajalnika pri kurucim vnač (1812) in svojiga posvetovaven in tistik. (Pa Slav.)

(Čitje sledi.)

Čitje sledi.

V čitje slolo so bil v vrodovi. — Je življenje učiteljskega slovan čitlički in slolo „Kopirung“ — slolo vpredi vnač, kteri čitje povestniga; čitlički so nam: slo strani 178. 2.) najzlo slo povestniga, nar spoznanje clo je občujni nar slo slo. Na strani 183. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 184. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 185. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 186. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 187. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 188. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 189. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 190. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 191. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 192. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 193. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 194. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 195. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 196. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 197. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 198. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 199. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga. Na strani 200. čitje nar povestniga, vnač slo čitlički, nar povestniga.

*) In „Windischer Kiedrolz“